

Examen HAVO 2023

tijdvak 2
tijdsduur: 3 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 25 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 51 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd.

Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 De nieuwe Alcoholwet en jongeren

Bij deze opgave hoort tekst 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Sinds 1 juli 2021 geldt de Alcoholwet. De Alcoholwet vervangt de Drank- en Horecawet (DHW). In de Alcoholwet zijn een aantal wijzigingen van de DHW opgenomen die moeten bijdragen aan een vermindering van problematisch alcoholgebruik in Nederland.

Deze wijzigingen volgen onder andere uit een evaluatie van de DHW.

Hieruit kwam naar voren dat diverse partijen graag een aanpassing van de DHW wilden. Een van de wijzigingen die in de Alcoholwet is opgenomen, is dat een meerderjarige die in de publieke ruimte bier, wijn of andere alcoholische drank koopt om door te geven aan een minderjarige (jonger dan 18 jaar), ook strafbaar is. Als een meerderjarige alcohol koopt en vervolgens doorgeeft aan een minderjarige heet dat wederverstrekking. In de oude DHW was dat niet strafbaar gesteld.

Uit onderzoek bleek dat minderjarigen ondanks een verbod om alcohol te kopen toch aan alcohol kwamen, onder andere via ouders.

Gebruik de inleiding van deze opgave.

De totstandkoming van de Alcoholwet kan worden geanalyseerd met het systeemmodel. Dit model bestaat uit vier fasen.

- 3p 1 a Leg uit dat in de inleiding de fase van terugkoppeling en de fase van invoer te herkennen zijn. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving of kenmerk van de fase van terugkoppeling;
 - een omschrijving of kenmerk van de fase van invoer;
 - bij beide fasen informatie uit de inleiding waaruit de fase blijkt.
- b Noem de **twee andere** fasen uit het systeemmodel.

Zie de inleiding en regel 1 tot en met 21 van tekst 1.

In de Alcoholwet is een nieuwe regel over wederverstrekking opgenomen.

- 2p 2 Beredeneer dat de regel over wederverstrekking een socialiserende werking voor ouders kan hebben. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept cultuur;
 - de omschrijving van het kernconcept socialisatie.

Gebruik tekst 1.

- 3p 3 Leg uit dat er sprake is van machtsuitoefening door de overheid bij het invoeren van de Alcoholwet. Gebruik in je uitleg:
- een soort machtsbron;
 - de omschrijving van het kernconcept macht met daarin de woorden 'doelstelling' en 'handelingsmogelijkheden';
 - informatie uit tekst 1 waaruit het kernconcept macht blijkt.

Gebruik tekst 1.

De wijzigingen in de nieuwe Alcoholwet zijn ook een gevolg van afspraken die gemaakt zijn in het nationaal preventieakkoord.

- 2p 4 Leg uit dat er bij het nationaal preventieakkoord dat is afgesloten sprake is van samenwerking. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept samenwerking;
 - informatie uit tekst 1 waaruit het kernconcept samenwerking blijkt.

Gebruik regel 38 tot en met 47 van tekst 1.

Staatssecretaris Blokhuis wil met de nieuwe regel over wederverstrekking iets bereiken. Socialisatie heeft verschillende functies, bijvoorbeeld verandering van een (sub)cultuur.

- 2p 5 Beredeneer welke functie van socialisatie te herkennen is in hetgeen staatssecretaris Blokhuis wil bereiken. Gebruik in je redenering een omschrijving van die functie van socialisatie.

In het verkiezingsprogramma 2022-2026 van een gemeentelijke politieke partij stond het volgende over de Alcoholwet en alcoholgebruik:

“De handhaving van de Alcoholwet vraagt om voldoende beschikbare en goed geschoolde handhavers. [naam partij] is voor extra alertheid op de handhaving van leeftijdsgrenzen. De strijd tegen drankmisbruik voert de gemeente samen met scholen, ouders, kerken, verslavingszorg, horeca, politie, sportverenigingen en andere betrokkenen.”

In het bovenstaande citaat uit het verkiezingsprogramma is de politieke stroming waartoe de partij behoort te herkennen. Uit het citaat blijkt dat onder andere rechtshandhaving een uitgangspunt van deze stroming is.

- 2p 6 Geef aan welke politieke stroming in het citaat te herkennen is. Licht je antwoord toe met een **ander** uitgangspunt van deze politieke stroming, dat past bij de opvatting van deze stroming over de rol van de overheid.

Opgave 2 Schaduwwonderwijs

Bij deze opgave horen tekst 2 en tabel 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Nederlanders zijn steeds hoger opgeleid. Bovendien is het opleidingsniveau een steeds belangrijkere rol gaan spelen voor het bepalen van iemands maatschappelijke positie. Om de kansen op een zo hoog mogelijk diploma te vergroten, maken steeds meer ouders voor hun kinderen gebruik van zogenaamd schaduwwonderwijs. Onder schaduwwonderwijs vallen aanvullende onderwijsactiviteiten die leerlingen na schooltijd volgen ter verbetering van het leren en presteren op school en waarvoor de gezinnen zelf moeten betalen. Voorbeelden hiervan zijn bijles, huiswerkbegeleiding en toets- en examentrainingen die leerlingen buiten schooltijd volgen.

Er zijn ouders die honderden euro's per jaar uitgeven aan schaduwwonderwijs. In tekst 2 komt de keerzijde van schaduwwonderwijs aan de orde.

- 2p 7 Geef met het begrip diploma-inflatie een mogelijke verklaring voor de populariteit van schaduwwonderwijs. Gebruik in je verklaring een omschrijving van diploma-inflatie.
- Nederland is een gestratificeerde samenleving.
- 2p 8 Beredeneer dat onderwijs bijdraagt aan de sociale stratificatie van de Nederlandse samenleving. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van sociale stratificatie;
 - twee voorbeelden uit de beroepsprestigeladder om sociale stratificatie te illustreren.
- Gebruik tekst 2.*
- 2p 9 Beredeneer dat het vraagstuk over schaduwwonderwijs over sociale mobiliteit gaat. Gebruik in je redenering:
- een omschrijving van het begrip sociale mobiliteit;
 - informatie uit tekst 2 waaruit sociale mobiliteit blijkt.

Gebruik tekst 2.

In regel 45 tot en met 48 van tekst 2 stelt Jeroen Goes dat het wel of niet inzetten van schaduwonderwijs afhangt van de ouders. Schaduwonderwijs kan leerlingen helpen een bepaalde positie te bereiken. Er kunnen drie verschillende vormen van kapitaal worden onderscheiden die invloed hebben op het bereiken van een bepaalde positie in de samenleving.

- 3p 10
- Leg uit welke **twee** vormen van kapitaal te herkennen zijn in regel 45 tot en met 48 van tekst 2. Gebruik in je uitleg bij beide vormen van kapitaal een voorbeeld of omschrijving van de vorm van kapitaal.
 - Leg met behulp van een eigen voorbeeld uit hoe de **derde** vorm van kapitaal zou kunnen bijdragen aan het behalen van een hoger opleidingsniveau.

Gebruik tekst 2.

- 2p 11
- Beredeneer dat schaduwonderwijs in landen als Japan en Zuid-Korea geïstitutionaliseerd lijkt te zijn. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept institutionalisering;
 - informatie uit tekst 2 die de redenering ondersteunt.

Gebruik tabel 1.

Verschillende onderzoekers bestuderen het gebruik en gevolgen van schaduwonderwijs. Tabel 1 geeft informatie over de relatie tussen de inkomensklasse van ouders en de inzet van betaald aanvullend schaduwonderwijs.

Bij aanvang van een onderzoek kun je meerdere hypothesen formuleren.

- 2p 12
- Formuleer een hypothese die bevestigd wordt door de gegevens in tabel 1.
 - Benoem de afhankelijke en onafhankelijke variabele in je hypothese.

Gebruik tabel 1.

- 2p 13
- Beredeneer aan de hand van tabel 1 dat het gebruik van betaald aanvullend onderwijs (schaduwonderwijs) bestaande sociale ongelijkheid laat zien. Gebruik in je redenering:
- informatie uit tabel 1;
 - de omschrijving van het kernconcept sociale ongelijkheid.

Opgave 3 De betekenis van muziek voor Syrische vluchtelingen in Nederland

Bij deze opgave hoort tekst 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

In tekst 3 worden resultaten van een sociologisch onderzoek beschreven. De onderzoekers proberen te begrijpen wat voor rol muziek speelt voor Syrische vluchtelingen in Nederland. De onderzoekers hebben twintig Syrische vluchtelingen geïnterviewd die verspreid over heel Nederland wonen. Uit de interviews blijkt dat het beluisteren van Arabische en Nederlandstalige muziek voor deze Syrische vluchtelingen verschillende functies heeft. In tekst 3 wordt op twee functies nader ingegaan.

Zie de inleiding van deze opgave.

Stel dat de onderzoekers een uitspraak zouden willen doen over alle Syrische vluchtelingen in Nederland. Zij doen hiervoor een nieuw, groot onderzoek. Het onderzoek moet aan de eisen van sociaalwetenschappelijk onderzoek voldoen.

- 1p 14 Geef aan met behulp van de eis van representativiteit waar de onderzoekers op moeten letten als zij een uitspraak zouden willen doen over alle Syrische vluchtelingen in Nederland.

Gebruik tekst 3.

Binnen de sociale wetenschappen worden verschillende meetinstrumenten gebruikt. Een meetinstrument wordt gebruikt om onderzoeksgegevens te verzamelen. Voor welk meetinstrument gekozen wordt, hangt af van onder andere de onderzoeksvraag. De onderzoekers hebben het meetinstrument 'interviews' gebruikt.

Andere meetinstrumenten zijn 'observaties' en 'experimenten'.

- 2p 15 a Noem nog een **ander** veel gebruikt meetinstrument.
b Beredeneer vervolgens dat in tekst 3 een voordeel van interviews ten opzichte van dit in het antwoord op a genoemde meetinstrument te herkennen is.

Gebruik tekst 3.

- 2p 16 Beredeneer aan de hand van tekst 3 dat digitalisering het proces van globalisering versneld heeft. Gebruik in je redenering:
- de omschrijving van het kernconcept globalisering;
 - informatie uit tekst 3 waaruit digitalisering blijkt;
 - informatie uit tekst 3 die je redenering ondersteunt.

Gebruik regel 1 tot en met 43 van tekst 3.

Uit tekst 3 blijkt dat muziek zorgt voor verbinding. We onderscheiden verschillende vormen van sociale bindingen, zoals cognitieve bindingen.

- 2p 17 Leg uit aan welke **andere** vorm van sociale bindingen tussen de Syrische vluchtelingen en hun vrienden muziek bijdraagt. Gebruik in je uitleg:
- de naam en een omschrijving van een **andere** vorm van sociale bindingen;
 - informatie uit regel 1 tot en met 43 van tekst 3 om deze vorm van sociale bindingen te illustreren.

Gebruik regel 45 tot en met 48 van tekst 3.

In regel 45 tot en met 48 van tekst 3 wordt een functie van muziek beschreven.

- 1p 18 Leg uit welk kernconcept bij het hoofdconcept binding te herkennen is in regel 45 tot en met 48 van tekst 3. Gebruik in je uitleg de omschrijving van het gekozen kernconcept.

Andersglobalisten en hyperglobalisten denken verschillend over globalisering.

Hieronder staan vier uitspraken.

- 1p 19 Welke uitspraak is juist?
- A Andersglobalisten wijzen vooral op de negatieve kanten van globalisering en vinden een nadeel van globalisering dat door wereldwijde muzikale uitwisseling lokale culturen nieuw leven kan worden ingeblazen.
 - B Andersglobalisten wijzen vooral op de positieve kanten van globalisering en vinden een voordeel van globalisering dat er een steeds diversere muziekcultuur verspreid wordt.
 - C Hyperglobalisten wijzen vooral op de negatieve kanten van globalisering en vinden een nadeel van globalisering dat er een steeds homogener muziekcultuur verspreid wordt.
 - D Hyperglobalisten wijzen vooral op de positieve kanten van globalisering en vinden een voordeel van globalisering dat er wereldwijde muzikale uitwisseling plaatsvindt.

Gebruik tekst 3.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen twee specifieke vormen van socialisatie.

- 2p 20 Beredeneer met een van deze specifieke vormen van socialisatie dat Nederlandstalige muziek een rol kan spelen in de socialisatie van Syrische vluchtelingen. Gebruik in je redenering:
- de naam en omschrijving van de gekozen vorm van socialisatie;
 - informatie uit tekst 3 die je redenering ondersteunt.

Gebruik regel 71 tot en met 81 van tekst 3.

Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen verschillende soorten identiteiten.

Stel dat de meeste Syrische vluchtelingen het beeld van Nederlanders en Nederland hebben dat Sama heeft.

- 2p 21 Leg uit van welk soort identiteit van Nederlanders en Nederland dan sprake is. Gebruik in je uitleg:
- de naam en omschrijving van een soort identiteit;
 - informatie uit regel 71 tot en met 81 van tekst 3 die je uitleg ondersteunt.

Opgave 4 Proef preventief fouilleren

Bij deze opgave horen de teksten 4 en 5 en figuur 1 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Deze opgave gaat over een proef met preventief fouilleren in bepaalde wijken in Amsterdam, die in september 2021 gehouden is. Preventief fouilleren houdt in dat de politie in een gebied dat door de burgemeester is aangewezen als veiligheidsrisicogebied, personen mag controleren op verboden wapenbezit.

Gebruik tekst 4.

Bij het bestrijden van criminaliteit in een rechtsstaat speelt vaak het dilemma van de rechtsstaat. Het dilemma van de rechtsstaat is een dilemma tussen twee taken die de overheid heeft.

- 3p 22 Beredeneer dat in tekst 4 het dilemma van de rechtsstaat te herkennen is. Gebruik in je redenering:
- de twee taken die de overheid heeft waartussen het dilemma bestaat;
 - bij beide taken informatie uit tekst 4 waarin de taak te herkennen is;
 - een omschrijving van het dilemma van de rechtsstaat.

Gebruik tekst 4 en figuur 1.

In tekst 4 staat de uitslag van de stemming in de gemeenteraad over de proef preventief fouilleren.

- 2p 23 Leg uit of op basis van figuur 1 gesteld kan worden dat de uitslag van de stemming in de gemeenteraad representatief is. Gebruik in je uitleg:
- de omschrijving van het kernconcept representativiteit;
 - informatie uit tekst 4 en figuur 1.

Gebruik tekst 5.

Als men voor een omgeving wil onderzoeken hoe het gesteld is met de veiligheid, dan kan men een onderscheid maken tussen objectieve veiligheid en subjectieve veiligheid.

Voor de proef zijn een aantal wijken geselecteerd.

- 2p 24 a Leg uit dat uit tekst 5 blijkt dat de mate van objectieve veiligheid in de geselecteerde wijken relatief laag is. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van objectieve veiligheid;
 - informatie uit tekst 5 waaruit een lage objectieve veiligheid blijkt.
- b Leg uit dat uit tekst 5 blijkt dat de mate van subjectieve veiligheid in de geselecteerde wijken relatief laag is. Gebruik in je uitleg:
- een omschrijving van subjectieve veiligheid;
 - informatie uit tekst 5 waaruit een lage subjectieve veiligheid blijkt.

Zie tekst 5.

De gelegenheidstheorie omvat drie factoren die het niveau van criminaliteit bepalen. Een van deze factoren is de aanwezigheid van geschikte doelwitten.

- 2p 25 Leg aan de hand van de **twee andere** factoren van de gelegenheidstheorie uit, dat door het instellen van de maatregel preventief fouilleren in een wijk, het niveau van de criminaliteit in deze wijk kan dalen. Gebruik in je uitleg de **twee andere** factoren van de gelegenheidstheorie.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.